

Měsíčník uničovské farnosti

Číslo: 1

Květen 2005

Úvodem

Milí farníci!

Po nultém čísle dostáváte do rukou další číslo informačního měsíčníku naší farnosti.

Od dubnového pokusu se změnilo následující: Ozvalo se několik farníků, kteří vyjádřili zájem a ochotu na časopisu spolupracovat, a tak byla sestavena redakční rada, jejíž složení se dočtete v tiráži. Členové redakční rady si také rozdělili oblasti své působnosti (historie, hudba, okénko pro ministranty, poučení a zábava, jazyková korektura, apod.)

Na členy redakční rady se můžete obracet se svými připomínkami, náměty, ale také se svými příspěvky.

Můžete prostřednictvím časopisu zveřejnit svoje zážitky z nějaké zajímavé akce, popřát k jubileu Vaším známým, poděkovat za obdržená dobrodíní, zveřejnit recept na Vaše cukroví, inzerovat prodej nebo koupi - zkratka rozsah Vašich příspěvků může být velmi pestrý. Aby mohly být pro nové číslo včas zapracovány, je zapotřebí odevzdat je vždy do 20. dne aktuálního měsíce. Zároveň prosíme, abyste příspěvky nepodávaly anonymně, ale s uvedením jména a kontaktu na Vás a abyste v případě příspěvků převzatých z jiných zdrojů uváděli i jejich původ.

Redakční rada si vyhrazuje právo na zkracování příspěvků.

Těšíme se, že s Vaší pomocí se časopis ujme a stane se pro Vás zajímavým čtením. (jh)

Svatí na vitrážích našeho kostela II.část

Sv. Jiří

Sv. Jiří - voják a světec, bojovník, s nímž je pevně svázána legenda o přemožení draka, je zobrazen na vitráži opatřené nápisem St. Georg. Jedná se o třetí vitráž napravo od oltáře.

Sv. Jiří přichází podle tradice na svět někdy po polovině 3. století našeho letopočtu jako potomek šlechtického rodu v anatólské Kappa-dokii. Poté, co

byl jeho otec zavražděn pohany, odchází Jiří s matkou do Palestiny, kde pak žije ve městě Lydda.

Ve svém novém domově si vede zdárně jako voják - je statečný a silný, brzy se stává plukovníkem římské armády. Přitom je věřícím křesťanem, který se se svojí vírou netají a přiznává se k ní dokonce i před samotným císařem Diokleciánem, známým pronásledovatelem křesťanů. Císař odsuzuje Jiřího jako vlastizrádce k trestu smrti. Před popravou má přitom být co nejvíce mučen. Podle legendy je Jiřímu na krk zavěšen těžký kámen a jeho tělo je drásáno kolem s hřebíky. Teprve když z něj visí cáry kůže a masa, je Jiří, podle tradice 23. dubna roku 303, sťat.

S osobou sv. Jiří je spojeno množství legend, z nichž ta patrně nejznámější vypráví o jeho vítězství nad drakem, kterému museli obyvatelé lybijského Silené obětovat každý den dvě ovce, později dvě děti a nakonec i samotnou dceru krále Silené. Tehdy vstupuje na scénu Jiří, který z moci Ježíše Krista probodne draka svým kopím, zraní ho a pak ho odvede do města, kde ho zabije. Na znamení díky se pak nechá patnáct tisíc občanů Silené Jiřím pokřtít.

Kult sv. Jiří je dodnes velice rozšířen ve východním křesťanství. Sv. Jiří je patronem vojáků (prý se zjevil křížáckým vojskům před porážkou Saracénů v roce 1098), též zbrojířů, řezníků, sedláků, ale i skautů. Zároveň je sv. Jiří patronem Anglie, Řecka, Portugalska atd.

V českých zemích je sv. Jiří rovněž oblíben, je mu zasvěcena druhá nejstarší křesťanská svatyně na Pražském hradě, kostel sv. Jiří, založený již v roce 920.

Atributy sv. Jiří jsou kopí a brnění, nejčastěji je pak zobrazován na koni, bojující s drakem, symbolem zla. V českém kalendáři má svátek 24. dubna.

V roce 1970 byl zařazen mezi světce, jejichž existence je sporná. (jh)

Tip na nedělní výlet II. část

Protože jsme v nultém čísle začali v litove-ském Pomoraví, zůstaňme v něm ještě protentokrát.

Nedaleko Mladče se nachází soubor romantických staveb, který dali počátkem 19. století

vybudovat na svém panství Lichtensteinové. Jedná se o jeskyni Podkova, Čertův most, Rytířskou síň, Chrám přátelství (kterému se říká „templ“) a Obelisk (který zlidověl pod názvem „komín“).

První tři jmenovaná místa jsou od sebe vzdálena „coby kamenem dohodil“ a jsou poměrně dobře přístupná z parkoviště, které je situováno v Mladči, kousek od sjezdu z dálnice. Cesta je turisticky značená, terén je spíše nenáročný a při menší námaze a suchém počasí můžete k těmto třem pozoruhodným památkám od parkoviště dorazit i s dětským kočárkem, odhadem za 25 minut.

Další dva objekty, tedy „komín“ a „templ“ jsou opět dostupné po značené cestě, nacházejí se však na opačné straně dálnice, která poměrně necitlivě celý romantický areál narušila. Jako výchozí místo pro výlet k nim lze v tomto případě zvolit např. i známou Rybářskou hospodu.

Jeskyně Podkova byla vytvořena umělým propojením dvou původních jeskyní a obývá ji spokojená parta netopýrů. Pro její prozkoumání je nutné vzít si sebou svítilnu. Od vchodu až k východu projdete přibližně 250 kroků skalním masivem, což je dost na to, abyste pocítili příjemné mrazení.

Čertův most působí opravdu romanticky a záhadně, už proto, že vede odnikud nikam.

Rytířská síň připomíná antické trosky.

Chrám přátelství lze popsat jako větší lovecký altánek (bohužel počmáraný vandaly) a 15 metrů vysoký obelisk, který se nachází o kus dál na opačném břehu Moravy skutečně připomíná z dálky vysoký komín uprostřed lesa.

Chrám přátelství

Čertův most

(jh)

Poděkování farníkům

I ve farnosti se dějí malé velké zázraky

S velkou radostí Vám všem ve farnosti chceme oznámit, že se nám 16.2.2005 narodil syn Jan a 8.5. při mši sv. přijme svátost křtu.

Na konci září loňského roku jsme vás prosili o pomoc v situaci, kdy maminka už musela ležet v porodnici a otec zůstal s třemi malými dětmi v domácnosti sám. Přes den se o ně neměl kdo postarat, protože tatínek chodil do práce. Poznali jsme, že farnost v Uničově opravdu funguje, společně žije a farníci si umí navzájem pomáhat. Přihlásilo se nám totiž mnoho obětavých lidí, kteří nám pomohli s hlídáním dětí, modlitbou a dalšími službami.

I tímto jim proto chceme znovu poděkovat. Zvláště děkujeme, že jste se za Jana modlili a stále modlíte.

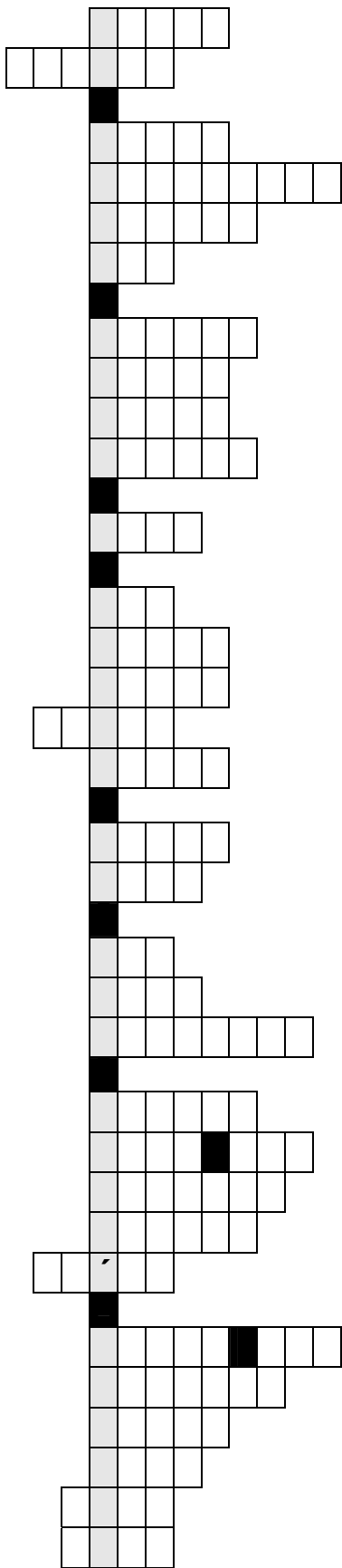
I když Janíček měl po porodu velké zdravotní problémy, nyní se jeho zdraví den ode dne zlepšuje a věříme, že s Boží pomocí bude brzy zdravý. Dělá nám svými úsměvy a živostí velkou radost. Věříme, že je to i díky vašim vytrvalým a vroucím modlitbám.

Zvláště chceme poděkovat i panu faráři, který nás provázel a stále provází modlitbami, svátostmi a povzbuzením.

Poznali jsme jak Bůh má každého rád a na každém mu záleží. Že se stále dějí malé velké zázraky.

Vděčně celou farnost zdraví Vomáčkovi.

Ráj luštitelů

Ježíšova matka
samice od koně

náš Pán
uničovský světec Jan ...
jeden ze 12 apoštolů
první žena

bratr Šimona Petra
„Já jsem...kmen“, říká Ježíš
„Já jsem..., pravda a život“, říká Ježíš
místo, kde učedníci poznali Ježíše při lámání chleba

první muž

Ježíšův nejmilejší apoštol
prorok, který jel ohnivým vozem
Bůh nám chce dát věčný...
Eliášův nástupce
původní jméno sv. Petra

byl 3 dny v rybě
název rajske zahrady

řeka, po níž plul Mojžíš v koši
Kainův bratr
král proslulý moudrostí

vyluštil nápis na zdi
modlitba Páně
muž propuštěný namísto Ježíše
matka Jákoba a Ezaua
název země, kterou postihlo 7 ran

název našeho farního časopisu
muž víry
čím vynikal Samson
posvátná kniha židů
opak pokory
božími dětmi jsme se stali při...

Výsledek tajenky (pozpátku): .řýtsap ýrbod šán ej šížeJ a ecvo emsj yM

Připravila Klárka.

Máj, doba prohlubování vztahu k Panně Marii	Hvězda mořská
<p>Maria obláček</p> <p>Obláček na nebi bílý jak sníh, kolik as lidských slz do výše zdvih. Kolik as krůpějí z krvavých ran, vynesl ke dveřím nebeských bran.</p> <p>Obláček na nebi bílý jak laň, soucitně otvírá žíznivým dlaň. Napájí květiny lesa i hor, ztišuje rosou svou pýchu i vzdor.</p> <p>Obláček na nebi stříbra má běl, kolik už světla vlil, kde se hřích tměl. Maria, obláčku, Ty dobře víš, kde v našem srdci je bolest a tíž.</p> <p>Rosou své milosti srdce nám svlaž, za jasu, za bouře dechem svým blaž. Maria - Obláčku, zahoj bol ran, zvedni nám myšlenky v nebeský stan.</p> <p>Píseň</p> <p>Jsi krásná, nebes královno, jsi jako lilie, jsi jako růže rozvitá, když rosou vypije.</p> <p>Jsi bohatá jak osení, ve větru zvlněné, a jako samo slunce jsi z bílého kamene.</p> <p>A my před Tebou stojíme a děkujeme Ti, že se k nám skláníš, skláníš se jak matka k dítěti.</p> <p>Královno všech svatých</p> <p>Slávu Tvoji miliony opěvují v nebes vlasti, rádkyní jim bylas' v žití, zadržela nad propastí</p> <p>Překonali světa boje, s bouřemi tu zápasili, tonoucí již dalas' kotvu, šťastně, by do večera vpluli.</p> <p>Královno Všech svatých slavná, Zástupy Tě zvelebují, Tys královna nejsvětější, dnem i nocí prozpěvují.</p>	<p>Maria je hvězdou naší, v bouřné plavbě života kdo tu hvězdu z očí ztratí, snadno v bouřích ztroskotá</p> <p>Ona sílí, Ona těší, nikdy nedá zahynout, proto, kdo chce duši spasit, k Ní se musí přivinout</p> <p>Růže rajska</p> <p>Kněžno máje, Panno svatá, uctít chci Tě růžičkou, jež svou krásu světu hlásá, Ty žes' Boží Matičkou.</p> <p>Růžička ta se mnou volá, Ty žes' lásky Boží vzor, tvoji lásky a Tvých ctností, nedostihne žádný tvor.</p> <p>Růže svojí spanilostí, královnou je květů všech - nad Tvoji však vznešeností i sám anděl tajil dech.</p> <p>K růži se též mile druží růžové vždy poupátko, Ty jsi Panno, světu dala svaté, Božské Robátko.</p> <p>Matko Boží, růže rajska, svou nás láskou chraň a blaž a pak šťastně uveď nás tam, Božské Poupátko, kde máš!</p> <p>Královně máje</p> <p>Královně máje, slyš nás hlas, od všeho zlého ochraň nás.</p> <p>Každého hříchu duši zbav, Ježíše Krále s námi slav!</p> <p>Vypros nám pokoj, duši střež, Tvoje jsme dítky, Matko věř.</p> <p>Přijmi náš pozdrav, vřelý jest, Tobě buď vzdána chvála, čest!</p> <p style="text-align: right;">(jš)</p>

Představujeme Vám:

Občanské sdružení Zacheus.

Na jaře roku 2004 bylo při římskokatolické farnosti v Uničově založeno Občanské sdružení Zacheus. Sdružení má nyní 28 členů a přivítá každého, kdo se bude chtít stát jeho dalším členem.

V současné době člověk prahne po duchovnu. Duchovní, výchovná, vzdělávací a kulturní činnost přispívá k utváření krásného mravního člověka. Takové jsou i naše plány a cíle.

Pro tuto činnost chce naše občanské sdružení rekonstruovat památkově chráněný dům u fary. Opravou tohoto domu tak vznikne duchovní centrum, které bude sloužit dětem a lidem všech věkových kategorií vůbec, a to jak z Uničova, tak i těm z okolí, kteří k nám do Uničova jistě rádi najdou cestu.

Stále se usilovně pokoušíme získat finanční prostředky na již zmíněnou rekonstrukci, avšak veškeré naše snahy byly doposud marné. Proto rádi přivítáme jakoukoliv radu nebo vaši další pomoc.

Děkujeme předem všem, kteří chápou potřebu změnit něco i v nás samotných, abychom se rádi potkávali, uměli spolu hovořit o problémech dnešního světa i lidí kolem nás a uměli jim podat pomocnou ruku. Tak, jak ji kdysi nabídl Ježíš Zacheovi. Těšíme se na spolupráci také s Vámi a s Vašimi blízkými a prosíme Vás všechny o modlitební podporu našeho záměru.

Naše adresa: Římskokatolická farnost v Uničově
Občanské sdružení Zacheus
Kostelní nám. 153
783 91 UNIČOV

Náš účet: založen u ČSOB v Uničově, Masarykovo nám 2, číslo účtu: 190653 167

V příštím čísle tohoto měsíčníku Vás seznámíme s naší dosavadní činností i s dalšími plány, které do budoucna máme.

Přejeme Vám i Vaším blízkým pokoj.

Za O. s. Zacheus předsedkyně E. Zatloukalová (jš)

Svátek

V pátek 6. května slavíme svátek sv. Jana Sarkandra, světce, který sloužil jakožto duchovní pastýř i v našem farním kostele. Jeho osobě bude věnována III. kapitola cyklu „Svatí na vitrážích našeho kostela“ v příštím čísle.

Osmisměrka pro děti:

J	A	N	S	A	R	K	A	N	D	E	R	F	A	
O	V	F	I	L	I	P	J	U	L	I	E	R	U	
S	B	E	N	E	D	I	K	T	Š	I	Z	A	G	
E	L	E	A	H	C	I	M	A	R	T	I	N	U	
F	O	T	A	P	E	T	R	A	C	H	T	T	S	
J	A	N	B	O	S	K	O	I	T	N	A	I	T	
U	V	I	S	E	V	A	T	J	T	Ě	Í	Š	I	
D	E	E	M	A	R	E	K	I	A	A	J	E	N	
A	L	O	I	S	A	N	I	Ř	E	T	A	K	O	
V	O	J	T	Ě	C	H	A	Í	S	V	N	L	M	
Í	Ě	M	A	X	I	M	L	D	T	I	N	Á	I	
T	J	A	N	K	Ř	T	I	T	E	L	A	R	Š	
I	G	N	Á	C	U	C	M	A	R	T	A	A	E	
B	T	O	M	Á	Š	B	E	J	U	D	A	O	Ž	
A	A	N	T	O	N	Í	N	Í	O	N	D	Ř	E	J

Vyškrtete z osmisměrky jména těchto svatých:

ALOIS, ANNA, ANTONÍN, AUGUSTIN, BENEDIKT, BERNADETA, EMA, EMIL, FILIP, FRANTIŠEK, IGNÁC, JAKUB, JAN BOSKO, JAN KŘTITEL, JAN SARKANDER, JIŘÍ, JOSEF, JUDA (2x), JULIE, KATEŘINA, KLÁRA, MARTA, MAREK, MARTIN, MATĚJ, MAXIM, MICHAEL, ONDŘEJ, OTA, EVA, PETR, RITA, ŠIMON, VÍT, VOJTĚCH, ZITA, TOMÁŠ.

Připravila Renatka.

Vyrábíme dárek pro maminku

Je květen. Nejkrásnější měsíc v roce. Všude je světlo a vůně květů. Od květu také tento měsíc dostal své jméno. Na jaře můžete pozorovat proměny, které se v přírodě dějí. Viděly jste pavouka, který plete pavučinu? Podívaly jste se zblízka do květu zvonku? Že ne? Teď máte příležitost. Poznávejte přírodu a mějte ji rádi. Bude vám v ní dobře. O druhé neděli v květnu nás čeká Den matek. Nesmím na maminku zapomenout. Víte, co by ji nejvíce potěšilo?

„Maminko, nevím, co ti přát,
jsem totiž hrozně nehodný.
A tak ti přeji tisíckrát,
abych byl aspoň jednou hodný.“

Zkusme mamince udělat dárek, třeba jen jednoduchý:

Co takhle mamince vyrobit pěkné srdce? →

1. Na kreslicí papír si napřed nakresli srdce a to pak vystřihní.
2. Ze sady vodových barev jednu vyber a potří si s ní napřed levou dlaň i s bříšký prstů. Ruku s nataženými prsty přitiskni na levou polovinu srdce. Pak si ruku umyj.
3. Potřít jinou barvou i pravou dlaň i s prsty a obtiskni ji na pravou polovinu srdce.
4. Ze zbytku vlnek si vyrob ozdobnou šňůrku, nejlépe stejné barvy, jakou mají obtisky rukou. Lepidlem šňůrku opatrně přilep po okraji srdce. Nahoře si nech kousek šňůrky jako očko pro zavěšení. Popros tatínka o pomoc.

Svátek matek se slavil poprvé ve Spojených státech amerických v roce 1914. Druhou květnovou neděli prohlásil tehdy prezident Woodrow Wilson za Svátek matek. U nás se tento svátek slaví od roku 1923 zásluhou prezidenta T. G. Masaryka. (jk)

Dva bratři

(pohádka)

Babička vypráví vnučce pohádku:

„Byli jednou dva bratři, hodný a zlý. Starší a zlý zdědil bohatý statek. Mladší a hodný bratr bydlel v chatrné chalupě. Ten byl u lidí oblíben a měla ho ráda dokonce i zvířátka. Pod jeho střechou si slepily hnízdo vlaštovky. Jednou vypadlo z hnízda mládě a polámalo si nožičku. Hodný bratr ptáčka ošetřil a vysadil zpátky do hnízda.

Na jaře se vyléčená vlaštovka vrátila z jižních krajů a přinesla v zobáčku semínko. Vyrostl z něho velký meloun. Hodný bratr se zaradoval a chtěl meloun rozkrojit. Jak se však podivil! V melounu byly místo semínek perly!

Když se to dozvěděl zlý bratr, nemohl zůstat ani spát. Přemýšlel, jak to zařídít, aby byl také takto obdarován, až dostal ošklivý nápad. Z hnízda na stromě setřásl ptačí mládě, a to si pádem polámalo křídélko. Ošetřil jej a čekal na dar v podobě melounu

s perlovými semínky. Na jaře ptáček opravdu přinesl semínko, to se ujalo a bratr už byl nedočkavý čekáním na zázrak. Ale co se nestalo! Když meloun rozkrojil, vyšlehly z něj plameny a pohltily jeho dům i se vším bohatstvím.“

„Ale babičko“, řekla vnučka, „Kdybych byla hodná, nalezla bych v melounu také perly?“ „Inu děvenko, musela bys to zkusit. Hodnému člověku se může podařit všechno. Každý, kdo z lásky pomáhá druhému, nachází v obyčejných všedních věcech vzácné dary, kterých si dříve nevšímal a melounová semínka se mu pak proměňují v perly.“

upravený příspěvek anonymní farnice (jh)

Poděkování s výzvou

„Nejen chlebem živ je člověk...“

Během schůzky redakční rady farního časopisu na faře po mši z páté neděle velikonoční jsme využili příležitost ochutnat výtečné vanilkové rohlíčky a trubičky zatím anonymní kuchařky.

Tyto sladkosti byly sice určené pro jiný jazyček, ale schůzka se pořádně protáhla a pokušení pro naše prázdné žaludky bylo převeliké. Postupným hloubáním nad autorstvím těchto výrobků se jejich počet výrazně zmenšil, ale vězte, že něco jsme na talíři pro původního adresáta ponechali.

Tímto děkujeme šikovné kuchařce a tak nás napadá, jestli by se místní „mistři vařečky“ nechtěli podělit o recepty na jejich sladké a jiné jistě chutné speciality, které by se mohly stát i prostřednictvím našeho časopisu inspirací pro ostatní.

Ostatně, na občasných setkáních na faře jsme se všichni mohli na vlastní ústa přesvědčit o velké šikovnosti některých z vás. Bylo by možná přínosné pro nás všechny připomenout, jak se různé dobroty váží k různým událostem a svátkům během liturgického roku. Např. proč a kdy a jak se pekly a pečou *odpustky, jidáše, beránci, vánoční linecké, posvátská husa, postní zelňačka*, apod.

Tedy, pochlubte se a noste recepty na vaše "špeký" přímo našemu reportéru Květoškovi!

redakce časopisu

Milí farníci,

v této části farního časopisu bychom vás rádi postupně a pravidelně informovali nenásilným a srozumitelným způsobem o zajímavostech a zákonitostech, které se týkají hudební praxe při liturgii, tj. o historii a současném způsobu a důvodu provozování sborového, chorálního a lidového zpěvu. V dalších souvisejících tématech se dotkneme věcí, se kterými se denně setkáváme, např. se zajímavostmi kolem architektury kostela, s varhanami, zvony, atd.

O varhanách I. díl

Nejprve si připomeneme, odkud se varhany vzaly, kdy přišly do kostelů, proč se dochovalo v Česku tak málo historických varhan, v dalších dílech si ukážeme jak to celé funguje a upozorníme na nějaké další zajímavosti o varhanách v našem kostele, i jinde.

České slovo varhany vzešlo z latinského označení *organum*. Ve velkém počtu zemí mluvících německy a anglicky se tento název v podstatě udržel, např. anglicky organ, německy orgel. V českých zemích komolením a vlivem hovorového jazyka se původní název vyvinul postupně k dnešnímu názvu. (*Hráti v organy – vоргany – vorhany – varhany*).

Částečným předchůdcem varhan je možno považovat nástroj **Panova flétna** (syrinx). Je to několik malých píšťal různé velikosti svázaných nebo slepených k sobě. Do píšťal se foukalo shora. Tento nástroj byl znám v asijských zemích již v třetím tisíciletí před Kristem. V Evropě byl znám v Řecku jako nástroj pastýřů. Snaha po dlouho trvajícím tónu vedla k vynalezení měchu. Jako nejvyvinutější předchůdce se jeví chrámový nástroj starých Židů. Prvním skutečným typem varhan byly vodní varhany - **organum hydraulicum**. Byly ryze světským nástrojem. Byly oblíbené v římské říši, tj. v převážně celé Evropě. Objevily se v cirku, při hostinách apod. Tento nástroj přišel do Evropy z Byzancie, kde hrál důležitou roli při ceremoniích na císařském dvoře.

Podle nezaručené zprávy zavedl varhany do chrámů papež Vitalian (652 – 672). Během stěhování národů a nájezdů barbarů varhany vymizely a vrátily se až r. 757, kdy byzantský císař Konstantin Kopronymos poslala darem varhany zdobené zlatem a drahými kameny francouzskému králi Pipinu Krátkému. Také král Ludvík Zbožný dal roku 826 postavit pro Falc v Cáchách varhany podle řeckého vzoru. (Proto se varhanám dodnes říká královský nástroj, většina lidí chápe tuto přívlástek *královský* spíše co do mohutnosti tohoto nástroje) Od té doby varhany zdomácněly nejen na panovnických dvorech, ale i velkých a slavných klášterech – střediscích tehdejší vzdělanosti.

Se zavedením varhan do kostelů to ale nebylo tak jednoduché. Rozmáhající se křesťanství odmítalo římskou kulturu a zatím ještě nepomýšlelo na to aby varhany jako součást pohanství se zapojily do

bohoslužeb. Drahý, velký a komplikovaný nástroj byl luxusním předmětem, který se spojoval s přepychem zašlého režimu. Dokonce těm, kteří hráli na hudební nástroje a nebyli se jich ochotni vzdát, byl odmítán křest, bylo nařizováno matkám, že dcery se nesmí zajímat o zvuk varhan, a ani nepotřebují vědět, na co jsou flétny, liry a citery. Podezřívání a odmítání varhan jako nositele pohanských zvyků bylo pochopitelné. Pakliže se na ně hrálo při krvavých soubojích v amfiteátrech, jako by doznivaly i při zabíjení křesťanů. Jako důstojný průvod bohoslužeb se uznával jen zpěv.

Mniši, jakožto první varhaníci pokud nevěděli nebo nechtěli vědět o pohanském působení varhan ve starém Římě, přišli na myšlenku využít varhany při bohoslužbách i jako pomůcku při nácviu zpěvu. Používání varhan v kostele byl spíše ale ojedinělý úkaz, varhany byly zpočátku jen tolerovány. Než zdomácněly v kostelech, trvalo to postupně od 10 do 13 století. Po více jak 1000 let působení ve světské sféře, se varhany natrvalo usadily v kostelním použití, ve světském užití postupně ztrácí na významu, což také potvrdil koncil v Miláně r. 1287. Varhany přinášely totiž pro hudebníky mnoho výhod: jeden hudebník s nimi dokázal ovládat velký prostor kostela, hlas varhan, podobný lidskému co do stálosti a neměnnosti dokázal nahradit sbor a v trvalém a honosném zvuku se nacházela symbolika náboženských ideí.

Zpočátku to byly přenosné portativy a positivy, gotické kostely neměly hudební krucht (kúr, tak jako ji neměl ani náš kostel) budovaly se varhany velmi důmyslně zavěšené na vnitřní zeď kostela, podobně jako vlašťovčí hnízda. Jedny z prvních větších gotických varhan v západním světě byly mohutné varhany v katedrále sv. Petra ve Winchesteru v Anglii, hráli na ně dva varhaníci, pro obsluhu 26 měchů bylo třeba 70 silných mužů.

Vývoj varhan byl od 13. století těsně spjat s vývojem evropských církví. Tuto závislost na církvi ovlivnili v neprospěch varhan někteří církevní reformátoři, zejména v českých zemích. Paradoxní bylo působení kalvinismu v Nizozemí, kde zákaz používání varhan při církevních obřadech způsobil nebývalý rozkvět varhanního a varhanářského umění. Zdejší kostely a varhany nebyly totiž majetkem církevním, ale obecním. Varhanní hudba a stavitelství varhan zde doznala velkého rozmachu. Dnes je Nizozemí doslova a do písmene jedno obrovské muzeum varhan v původní podobě.

V českých zemích byla situace o mnoho složitější. Gotické varhany v českých kostelech plnily funkci spíše jako pomůcky při udržení zpěvu chorálu. Doprovázet zpěv varhanami bylo pravidlem jen při slavnostnějších příležitostech a při větších svátcích. Osud tohoto nástroje však natrvalo byl zpečetěn vlivem radikálních reformátorů v církvi, ale o tomto choulostivém tématu až příště.

Pokračování

(jk)

O varhanách II.díl

V minulém čísle jsme skončili vyprávění o neblahém působení radikálního hnutí v církvi na vývoj varhanářství.

Po roce 1430 se proti nim obrátila vlna vášnivých snah reformátorů církve v tužbě provést rozhodné činy. Podle mínění Husových předchůdců hudební nástroje, včetně varhan *rozněcují tělesnou rozkoš a vedou do pekla*. A tak později, když se husitské hnutí vymklo z rukou radikálního vášnivého lidu, natrvalo se podepsalo na boření chrámů, varhan, soch a obrazů. Táboritům varhany byly hračkou, sochám říkali loutky, hra na varhany byla „*pouhé marným lidem světským uší daremné lektání a dyndování kratochvilné*“. Rozhodní husité nenáviděli varhany a proto je rozbíjeli. Tehdy propadly drancování a plamenům slavné a velkolepé nástroje téměř v celých Čechách. Gotické varhany se prakticky do dnešní doby vůbec nezachovaly. Situace se uklidnila poněkud až lipanskou porážkou radikálních husitů, a kompaktátem a smírem se Zikmundem. Pochopitelně, uvnitř husitského hnutí bylo mírné křídlo v čele s Husem, později Chelčickým, kteří spatřovali v používání varhan přínos v estetičnosti projevu zbožnosti, už i proto, že jednotvárný způsob uctívání Boha lid prý unavuje.

Jak to, že to hraje ?

Princip byl ale zpočátku velmi jednoduchý. Na skříní se vzduchem spočívaly píšťaly. Zatím neexistovaly klávesy, pod píšťalou se vysunovala zásuvka, bylo to vlastně jakési prkénko, příslušející příslušnému tónu, hrálo se střídavě oběma rukama. Při „stisku klávesy“ zněly všechny píšťaly příslušné ke klávese. Vedle této snahy o stavbu stále větších nástrojů, které od poloviny 12. stol. začaly proto být opatřovány skříní, se začaly stavět malé přenosné nástroje - **portativ**, opatřené jen malou řadou píšťal. Hráč ovládal klávesy jednou rukou, druhou stiskal malý měch. (tento nástroj většinou třímá sv. Cecilie na nejrůznějších obrazech). Větší typ tohoto nástroje, **positiv**, byl na podstavci a nebyl při vlastní hře přenosný. (Vypadal spíše jako truhla, v Německu zdomácněl název „truhenpositiv“, dodnes je oblíben v malých souborech hrajících dobovou hudbu, v česku se mu říká slangově „truhlák“). Ve 12. stol se objevil ještě třetí typ malého nástroje, **regál**, obsahoval řadu jazýčkových píšťal. Nástroj vydával silný bzučivý tón, asi jako dnešní harmonium.

Na velkých nástrojích klávesy byly až 10 cm široké, aby poskytovaly dostatečně velkou opěrnou plochu pro ovládání. Hra byla velmi obtížná; hrálo se pěstmi a lokty. Od té doby pochází i označení pro varhanní hru „organe pulsare“ – „tlouci do varhan“. Vynalézaví varhaníci, aby si ulehčili hru, opatřili klávesy provazy se smyčkou, do které vkládali chodidlo a nohou tak tón přidržovali. Toto vedlo k vynálezu pedálu pro nohy. Je to zpočátku tzv. přívěsný pedál: od některých kláves i nadále visely provazy se smyčkami na koncích. Šlo tedy pouze o

technické usnadnění hry. Varhany tehdy stále neměly rejstříky (to jsou ty různé knoflíky a páčky, které známe z dnešních varhan, umožňují měnit barvu a sílu zvuku) hrály naplno. Jediný způsob, jak odstranit zvukovou jednotvárnost byl ten, že v chrámech se používalo vedle velkých varhan ještě *positivu a regálu*. Některé mohutné nástroje pro značnou spotřebu vzduchu pro píšťaly obsahovaly i velký počet měchů, které obsluhoval příslušný počet mužů (měchotlapů). Ve Španělsku se dochoval nástroj, který obsahuje 60 (!!!) měchů.

Po celou dobu vývoje varhan od ranně středověkých až po rannou gotiku se nástroje jednotlivých zemí Evropy od sebe nijak podstatně nelišily. Nejbohatěji co do výtvarné i zvukové stránky se rozvinul v **baroku** tzv. severoněmecký typ, stal se měřítkem pro ostatní typy. To je také vysvětlení, proč, když slyšíme zvukové nahrávky i stejných skladeb pořizovaných na historických nástrojích z různých zemí, varhany zní tak odlišně.

Nástroje jsou vestavěny do skříně bohatě zdobené řezbami s biblickými výjevy. Ve středním poli barokních varhan většinou trůní král David třímající harfu, s družinou andělů hudlajících na nejrůznější hudební nástroje. Sošky jsou většinou zlacené. Takové, pro lidské oko obdivuhodně umělecky zpracované prospekty varhany, se stávají nedílnou součástí bohatě vybaveného interiéru barokních chrámů

Dalším zvukovým obohacením nástroje je výskyt nových rejstříků. Možnost uplatňovat jednotlivé rejstříky podnítila vynalézavost varhanářů. Začínají se také uplatňovat také první zvukomalebné hříčky, ptačí zpěv, slavík, kukačka, bubínek, zvonkohra.

Pozn.

Příkladnou ukázkou velmi dobrých barokních varhan v českých zemích je nástroj z chrámu P.Maria před Týnem v Praze od proslulého kolínského varhanáře Heinricha Mundta, v českých zemích z hlediska barokního zvukového ideálu nepřekonatelné. Tyto varhany se v podstatě až do dnešní doby kupodivu zachovaly v původní zvukové podobě, nedávno byly za obrovských nákladů zrestaurovány německým gigantem **Kleis**.

Ve vrcholném baroku měly varhany vedoucí postavení v hudební kultuře. Svými zvukovými vlastnostmi byly ideálním nástrojem pro interpretaci polyfonie. Přispívalo k tomu také to, že hlavním střediskem veškerého hudebního dění byly tehdy kostely. Ale začátkem 18. stol. nabývá stále větší důležitosti orchestr. Hudba se začíná dostávat do koncertních sálů. Varhany ustupují ve svém významu do pozadí, poněvadž nastupujícími klasicismu a jeho novému výrazovému prostředku, tedy orchestru, nemohou vyhovovat. Zvukovým ideálem se v této době stal orchestr a varhany se musely s nastupujícími tendencemi buď podrobit, nebo

ustoupit do pozadí. Nad polyfonními formami definitivně zvítězila homofonie se svou sonátovou formou, jejíž myšlenky varhany nemohly vyjádřit. Vývoj varhan v tomto období na čas ustrnul, než si našel nový směr.

Ideálem celkového zvuku nástroje se stává ohlušující tutti. Tutti je nový pojem, kdy hrají všechny rejstříky bez výběru, jen aby bylo dosaženo co nejvyššího účinku. Kontrastem k tomu mají být nejjemnější, téměř šeptající rejstříky. Aby mohly být prováděny nejjemnější odstíny dynamiky, roste velký počet rejstříků, jmeně od sebe odstupňované silou. Většina rejstříků napodobuje nástroje v orchestru.

Daleko katastrofálněji ovlivnila vývoj varhan tzv. **ceciliánská reforma**. Úkolem byla reforma církevní hudby. Tato reforma odmítala jakoukoliv instrumentální a orchestrální hudbu v kostelech a varhany trpěla pouze jako doprovodný nástroj. Byly zbytečné jakékoliv snahy na intonaci rejstříků a dispozici nástroje.

Jako první do tohoto neutěšeného stavu zasáhl **Albert Schweitzer**. Byly znovu propagovány zásady návratu k zvukovému ideálu vrcholně barokních varhan. Měly být využity staré principy dispoziční a intonační. Začaly se stavět nástroje s jednoznačně zaměřenými dispozicemi pouze na německou barokní hudbu. Toto hnutí velký význam pro další vývoj zvukové stránky varhan, poněvadž jeho původní zásady jsou správné. Zásady hnutí se velmi rychle rozšířily po Evropě a Americe. Tento vliv je patrný i dnes na nově postavených varhanách.

Nelze říci, že všechny romantické nástroje jsou ve své podstatě špatné. Byla vyrobena řada vynikajících nástrojů, na tyto nástroje byly napsány interpretačně a výrazově hodnotné skladby např. Maxe Regra nebo Mendlsona-Bartholdiho, které nelze provádět jinde, než právě na tyto romantické nástroje. V českých zemích jako **nejlepší** příklad romantického nástroje uvádím varhany slavného německého varhanáře Braunbauera ve Vyšším Brodě.

Dnes vyráběné nástroje i při velké konkurenci v Evropě i v Americe zaznamenávají velký rozkvět zvláště v uplatňování technických vymožeností. Je velké opojení z budování obrovských nástrojů zvláště v Americe, kde není zvláštností použití až 7 manuálů a přes 300 rejstříků. Ovládání hracího stolu takto mohutného nástroje je velmi obtížné, hrací stůl je zpravidla plně digitalizován. Disponuje značně velkým počtem pamětí, tranpozicí, digitálním záznamem vlastní hry, třeba i s výstupem pro tisk not na tiskárnu. Nežádka vzdáleným ovládáním dalších vzdálených varhanních skříní umístěných v prostoru chrámu. (takový nástroj znají uničovští poutníci např. z katedrály v Pasově)

V naší zemi po pádu monopolu výrobního závodu Varhany Krnov a Igra Hradec Králové, kdy

jediným výrobním cílem byla kvantita (velmi univerzální bezbarvé nástroje vyráběné např. do bývalého Sovětského svazu, Korej, Číny..) se objevila řada kvalitních výrobních dílen, ze kterých vycházejí kvalitně intonované nástroje se všemi zásadami barokní intonace a s uplatněním novodobých poznatků o materiálovém zpracování.

Málokdo ví, že takovou fundovanou varhanářskou dílnou je dílna **Kánský-Brachtl**, kterou zakládal jeden z našich rodáků Josef Brachtl, syn naší milé farnice, paní Brachtlové. Tato dílna vyrábí malé a středně velké mechanické varhany dokonale v duchu starých osvědčených barokních zásad. Tato dílna má za sebou i velmi zdařilé rekonstrukce historických nástrojů, z nichž nejvýznamnější a snad nejprestižnější je generální oprava varhan v katedrále sv. Víta v Praze.

Jak jsem zmínil dříve, na varhany se do měchů dostával vzduch šlapáním, šlapání zastával „kalkant“, velké varhany měly více měchů, (viz zmínky v minulém čísle) dostatečný tlak proto muselo zajišťovat šlapáním více kalkantů. Na hracím stole existoval dokonce rejstřík, který zvoněním malého zvonku umístěného za varhanami upozornil včas kalkanta (chlapce, který většinou během služby za varhanami usnul), že je čas šlapat. (takové zařízení bylo instalované na většině varhan, tento zvonek mají varhany po generální opravě v nedalekém Újezdě u Uničova v kostele bratří kapucínů. Varhany opravila začínající firma **Kánský-Brachtl** koncem 90 let.) Dnes se k výrobě vzduchu používá elektrické čerpadlo.

Čelní stěna varhan, prospekt má často výrazné znaky doby vzniku. Skříně bývá zdobena řezbami a zlacením a je obvykle umělecky začleněna do interiéru, který vznikl zpravidla dříve, než varhany. Staří varhanáři věnovali zbarvení a provedení skříně a prospektu značnou pozornost. Za renesance byly v oblibě tmavé barvy, v baroku byla barevná nádhera vyjádřená pestrým mramorováním, zlacením a stříbrným vzhledem prospektových píšťal. Velmi často prospekt byl ozdoben postavami andílků s hudebními nástroji v rukou. Nad hlavní prospektovou věží byl zpravidla umístěn král David v harfou. Barvy se neustále zjasňovaly, převládaly bílá a zlato. Novogotika se vrátila k přírodní barvě dřeva. V historických prospektech píšťaly stojí v různých poschodích, kde tvoří věže a pole. Pole zpravidla plasticky vystupují a ustupují. Spolu s esteticky začleněným positivem do zábradlí přispívá k přehlednosti a plasticidě varhanního zvuku. Do prospektu se většinou staví rejstříky Principálu s velkým obsahem cínu. S nástupem romantismu často prospekt odpadá, píšťaly jsou od prostoru odděleny pouze mřížkou.

Problematika údržby a restaurace varhan nespočívá jen v záchraně konstrukčních a výtvarných prvků, ale zachování jejich zvukové podstaty bez rušivých prvků. Jedině tak se budeme moci těšit se zvuku starých varhan. Důležitá je často otázka ladění. Žádné staré varhany neměly temperované (rovnoměrné) ladění. Staří mistři používali přirozené ladění, které dovovalo pouze hru v tóninách s nižším počtem posuvek. V mnoha zemích je požadavek na zachování původního ladění hlavním požadavkem. Jakýkoliv zásah do ladění mění původní charakter zvuku varhan a interpretace původní dobové hudby již není potom autentická. Amen.